

AVUI

h i s t ò r i a

El col.loqui de Barcelona 1993 sobre la
'Història Augusta'

Marc Mayer

S'acaba de celebrar a Empúries el quart col.loqui internacional sobre la *Història Augusta* de la nova sèrie iniciada a París l'any 1990.

Els col.loquis anuals celebrats tradicionalment a Bonn han trobat una nova forma de continuïtat sota el patrocini de les Universitats de Ginebra, de Macerata, de París-Sorbona, la tradicional Friedrich-Wilhelm de Bonn i la Universitat de Barcelona, a qui corresponia organitzar-lo el 1993.

L'*Historiae Augustae Colloquium Barcinonense* s'ha celebrat a l'Escala i a Empúries entre el 28 i el 31 de maig, a la seu del Museu Monogràfic d'Empúries, acollits pel Conjunt Monumental d'Empúries, ara ens autònom dependent de la Diputació de Barcelona. La combinació de la crítica filològica, històrica i arqueològica amb la presència viva de les ruïnes d'Empúries i el paisatge de l'Escala i del golf de Roses crearen les condicions ideals per a un col.loqui de les característiques del qual ens ocupem. Hi participaren activament trenta-cinc especialistes procedents de vuit països i les sessions es desenvoluparen en la forma que és habitual des del 1962, quan començaren la seva trajectòria aquests col.loquis.

Els usurpadors de l'Imperi

Un dels temes privilegiats en aquest col.loqui fou el dels usurpadors de l'Imperi, sobre els quals van parlar F. Paschoud, de la Universitat de Ginebra, E. Frézouls, de la Universitat d'Estrasburg, i Timothy Barnes, de la de Toronto; la figura de Zenobia, reina de Palmira, era present en el pensament de tots. Altres temes de caràcter més arqueològic foren tractats per N. Duval, de la Universitat de París-Sorbona, José Remesal, de la de Barcelona, i Isabel Rodà, de l'Autònoma de Barcelona, i per José María Blázquez, de la Universitat Complutense de Madrid. Els temes de fonts foren l'objecte de l'atenció d'Anthony Birley, de la Universitat de Stuttgart, Javier Velaza, de la de Barcelona, Daniel Den Hengst, de la d'Amsterdam, o Jean-Pierre Callu, de la de París-Sorbona. Temes epigràfics o prosopogràfics preocuparen Géza Alföldy, de la Universitat de Heidelberg, o François Chausson, de la de París-Sorbona. Philippe Bruggisser, de la Universitat de Basilea, Hartwin Brandt, de la de Leipzig, i Luis García Moreno, de la Universitat d'Alcalá de Henares, entraren en la relació entre realitat històrica i material a la *Història*

Cap de Medusa en mosaic (segles I al III)

Augusta, com féu també un dels fundadors dels col.loquis, André Chastagnol, de la Universitat de París-Sorbona, que tractà un dels seus temes predilectes: els senadors.

Estructura literària

L'estructura literària tingué contribucions importants d'Isabel Moreno, de la Universitat de Salamanca, i d'Antonio Cascón i Vicente Picón, de la Universitat Autònoma de Madrid. José Luis Vidal i Ramon Cabrera tractaren de la pervivència dels temes de la *Història Augusta* a l'òpera del segle XVIII. El diàleg fou viu

en tots els casos i hi contribuïren tots els participants, flanquejats per un bon nombre d'oients.

L'organització a càrrec de la Universitat de Barcelona fou coordinada per qui això signa i no hauria estat possible sense un secretariat entusiasta de L. Ferreres, J. Gómez Pallarés, J. Velaza i M. Miró, i la vinculació com a coorganitzador del professor Picón i de la Universitat Autònoma de Madrid, que amb l'Escola Espanyola d'Història i Arqueologia de Roma contribuïren, juntament amb altres institucions, a fer una realitat el col.loqui de la *Història Augusta* celebrat per primera vegada a casa nostra. ■

Les edicions anteriors

Javier Velaza

■ L'any 1889, Hermann Dessau plantejà una hipòtesi que capgirava les creences tradicionals sobre la *Història Augusta*: l'obra no havia estat escrita per sis autors en època de Dioclecià i Constantí, sinó que era producte de la imaginació d'un sol home que escrivia a les acaballes del segle IV; es tractava, doncs, d'una falsificació. Tanmateix, el llibre era la font principal, i sovint l'única, per a un llarg període que comprèn tres segles de l'Imperi. Caldria, en conseqüència, dubtar de les dades històriques documentades? De totes? De quines?

La recerca acurada sobre el text i el seu context esdevingué qüestió prioritària per als estudiosos de l'antiguitat tardana: la primera meitat del nostre segle va conèixer treballs importants, tot i que aïllats, de Mommsen, Momigliano, De Sanctis, Hartke i d'altres, però la tasca exigia la coordinació de tots els esforços dels especialistes. Per aquesta raó, l'any 1963 Andreas Alföldi i Johannes Straub convocaren una reunió a Bonn amb el propòsit inicial d'endegar una ambiciosa tasca comuna: la d'establir edicions comentades de totes i cadascuna de les biografies imperials que componien l'obra. Aquest primer *Historia-Augusta-Colloquium* palesà també la necessitat de celebrar reunions anuals per tal de discutir els diferents i complexos aspectes de la recerca.

Amb aquest propòsit, els col.loquis es celebraren a Bonn cada any des del 1963 fins al 1990, i hi prengueren part importants historiadors i filòlegs, com ara A. Chastagnol, J. Schwartz, Sir R. Syme, F. Kolb, G. Alföldy entre molts d'altres. Les actes d'aquestes reunions, acuradament publicades, suposen una part essencial de la bibliografia sobre el tema.

L'any 1990, i amb l'objectiu de donar un nou impuls a aquests estudis, es constituí un consorci interuniversitari, compost per les Universitats de Bonn (K. Rosen), París (N. Duval), Ginebra (F. Paschoud), Macerata (G. Bonamente) i Barcelona (M. Mayer), les quals prengueren la responsabilitat de l'organització dels col.loquis. Sota la seva direcció s'han celebrat els de 1991 a Macerata, 1992 a Chantilly i el tot recent d'enguany a Empúries. Les fites assolides són moltes, però moltes són també les qüestions pendents, per la qual cosa és prevista la continuïtat d'aquestes reunions científiques.

L'any vinent nous problemes i noves hipòtesis seran objecte d'estudi a Bonn.

Hispania, una posició significativa

Francesc-Xavier Espluga
No és estrany que les províncies d'Hispania, un dels punts de l'Imperi com s'afirma en la biografia de Firmus, un dels usurpadors del segle III, apareguin en la narració de la *Història Augusta* ocupant de vegades una posició molt significativa. La *Història Augusta* s'inicia amb la vida de l'emperador Adrià, que si bé havia nascut a Roma, pertanyia a una important família hispana, emparentada amb l'emperador Trajà, l'*optimus princeps*, és a dir, el millor dels governants. És precisament a la influència dels hispanos i sobretot a les intrigues de la muller de Trajà, Plotina, a les quals atribueix l'autor de la *Història Augusta* l'accés al poder d'Adrià, emperador per al qual no mostra excessives simpaties. Tot i el seu origen hispà i la seva afeció pels viatges, Hadrià visità en comptades ocasions la seva terra pàtria un cop esdevingué emperador. Passà un hivern a Tarragona, aleshores capital de la província de la Hispania Citerior, i allí féu "una assemblea de tots els colons romans d'Hispania", que rebutjaren violentament les pretensions de l'emperador sobre l'allistament a l'exèrcit. El fet d'escollir la imperial Tar-

raco ens mostra que no només era la capital d'una de les províncies d'Hispania, sinó que tenia una projecció molt més àmplia, convertint-se en una mena de capital de tota Hispania i per un moment de tot l'Imperi.

Puixança política

És prou conegut que amb aquests dos emperadors la influència de les famílies hispanes arribà al punt més alt de la història de l'Imperi. Durant aquests anys els hispanos coparen els càrrecs més importants de l'Administració imperial i governaren segons llurs desitjos i interessos.

Aquesta puixança política es correspon també amb un gran desenvolupament econòmic: els productes d'Hispania, el *garum*, el vi de la Tarraconense i sobretot l'oli de la Bètica, produït a les grans propietats olivereres de les famílies senatorials, inunden tots els mercats de la part occidental de l'Imperi. L'oli de la Bètica —un dels productes annonis per excel·lència que era comercialitzat amb unes àmfores panxudes, les Dressel 20— el trobem en gran abundància al *limes*, és a dir, la frontera septen-

trional, i en especial a Roma, on aquests contenidors han arribat a formar una autèntica muntanya artificial, l'anomenat Testaccio, prop de la riba del Tíber.

De fet, la influència dels hispanos continuà essent forta a la capital de l'Imperi fins a finals del segle II dC, quan una dinastia d'origen africà, els Severos, ocupà el poder i, amb ells, una multitud de personatges procedents de les riques províncies del nord d'Àfrica comencen a fer-se càrrec de les regnes de l'Imperi, desplaçant progressivament els fins aleshores totpoderosos hispanos. Paral·lelament hom ha assistit a un procés de progressiva concurrència i desplaçament dels olis bètics per part de la competència africana; mai a l'Antiguitat els olis andalusos tornarien a recuperar la posició de predominança —hegemonia diríem— de què havien gaudit durant més d'un segle.

El comerç de l'oli

Sembla que la Bètica i la Tarraconense, les dues províncies que havien detingut el monopoli del poder hispà a Roma, donen suport a Clodi Albí enfront de Septimi Sever, en sortir guanyador aquest darrer,

"quedaren confiscats els béns de molts dels partidaris de Clodi Albí... i foren condemnats a mort molts patricis d'Hispania i de la Gàl·lia". La confiscació, però, afectà no tant les propietats olivereres dels partidaris d'Albí com les xarxes de distribució d'aquest preuat producte annoni. Fou Sever Alexandre, un veritable *optimus princeps* per a l'autor de la *Història Augusta*, qui restituí als privats la comercialització de l'oli de la Bètica, el qual no tornà, però, a ocupar una posició de predominança, senyal d'una decadència que durant el segle III afectà profundament les províncies hispanes. Una mostra d'aquesta progressiva pèrdua d'importància és la significativa anècdota referida en la vida de Septimi Sever: aquest, abans d'ocupar el poder suprem, fou enviat a Tarragona, on somià que reconstruïa el temple del Diví August, que s'estava derruïnt. Aquest temple, el primer de les províncies occidentals dedicat a August i orgull de les Hispànies, reflectia en el seu estat ruïnós la decadència en què havien entrat les províncies d'Hispania, que malgrat tot es renoven i cobren novament influència al moment mateix de composició de la *Història Augusta*.